

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

SOCIJALNE STRATEGIJE I ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM U
ADOLESCENATA SMJEŠTENIH U DJEČJEM DOMU

Diplomski rad

Studentica: Sandra Paljević

Mentorica: doc. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2013.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE.....	6
METODA.....	7
- Sudionici	
- Instrumenti	
- Postupak	
REZULTATI	10
RASPRAVA.....	16
ZAKLJUČAK.....	22
LITERATURA.....	24

Socijalne strategije i zadovoljstvo životom u adolescenata smještenih u dječjem domu

Sažetak

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati koje socijalne strategije koriste adolescenti smješteni u ustanove za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi, te kako su podrška prijatelja, samopoštovanje, čestina kontakta s roditeljima i psihopatske tendencije ponašanja povezani sa zadovoljstvom životom. Mjerni instrumenti korišteni u istraživanju su upitnik općih sociodemografskih podataka, Skala socijalnih strategija, Skala zadovoljstva životom, Inventar psihopatskih osobina mladih, Subskala podrške bliskog prijatelja i Coopersmithov upitnik samopoštovanja. U istraživanju je sudjelovalo 68 adolescenata smještenih u ustanove za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Rezultati su pokazali da je zadovoljstvo životom statistički značajno pozitivno povezano sa samopoštovanjem, podrškom bliskog prijatelja i čestinom kontakta s roditeljima. Dob, spol, dužina boravka u trenutnoj ustanovi, čestina kontakta s roditeljima, adekvatne i neadekvatne socijalne strategije, podrška bliskog prijatelja i psihopatska obilježja ponašanja objašnjavaju 47 % varijance zadovoljstva životom. Analizom podataka utvrđeno je kako postoji razlika u korištenju neadekvatnih socijalnih strategija s obzirom na dob izdvajanja iz obitelji. Odnosno, mladi koji su izdvojeni nakon svoje petnaeste godine statistički značajno češće koriste neadekvatne strategije u odnosu na mlade koji su izdvojeni do svoje šeste godine života.

Ključne riječi: socijalne strategije, zadovoljstvo životom, samopoštovanje, podrška bliskog prijatelja, čestina kontakta s roditeljima i psihopatske tendencije

Social strategies and life satisfaction in children in Children's homes

Abstract

The aim of this study was to examine which social strategies use adolescents in Children's homes and how close friend support, self-esteem, frequency of contact with parents and psychopathic tendencies related with life satisfaction. The measures used were Socio-demographic questionnaire, Social Strategies Scale, Satisfaction With Life Scale, The Youth Psychopathic Traits Inventory, Close Friend Support Subscale and Self-Esteem Inventory. The sample consisted of 68 adolescents in Children's homes. Results have shown positive correlation between self-esteem, close friend support, frequency of contact with parents and life satisfaction. Age, gender, length of stay in the current facility, frequency of contact with parents, adequate and inadequate social strategies, close friend support and psychopathic tendencies explain 47% of the variance in life satisfaction. Analysis of the data showed that there were statistically significant differences in used inadequate social strategies considering the age of family separation. Apropos, young people who are separated after their fifteenth year significantly more use inadequate strategies in relation to young people isolated by their sixth year of life.

Key words: social strategies, life satisfaction, self-esteem, close friend support, frequency of contact with parents and psychopathic tendencies

UVOD

Smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u institucije, odnosno «dječje domove» bio je od druge polovice 19. stoljeća te u skoro cijelom 20. stoljeću dominantan oblik njihova zbrinjavanja. Brojna istraživanja su pokazala kako djeca u dječjim domovima iskazuju više problema u ponašanju, kako imaju niz poteškoća u uspostavljanju emocionalnih odnosa, kao i da su češće emocionalno povučena te da imaju više poteškoća u socijalnim odnosima sa svojim vršnjacima u odnosu na djecu koja odrastaju u vlastitim obiteljima (Hodges i Tizard, 1989; Vorria i sur., 1998, prema Ajduković, 2003). Rezultati kvalitativne analize intervjua provedenih s mladima koji odrastaju u dječjim domovima pokazuju kako djeca i mladi domski život percipiraju kroz dva neodvojiva aspekta: domski smještaj i odnos s odgajateljima. I dok se domski smještaj odnosi na pitanja uređenja stambenog prostora, smještaja, hrane, materijalnih mogućnosti, odnos s odgajateljima uključuje komunikaciju djece i odgajatelja, pristup odgajatelja djeci, ali i reakcije odgajatelja na postupke kolega. Nadalje, istraživanja su pokazala kako su djeca nezadovoljna životom u domu kada je u pitanju odnos dijete-odgajatelj. Naime, djeca često percipiraju odgajatelja kao osobu koja u njih nema povjerenja, nema ih vremena saslušati te često grubo verbalno disciplinira djecu (Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka, 2007).

Danas se u literaturi susreću različita shvaćanja zadovoljstva životom i njemu srodnih pojmova kao što su dobrobit, sreća, kvaliteta života i slično. U pokušajima teorijskog objašnjenja koncepta subjektivne dobrobiti i zadovoljstva životom razvijeni su različiti modeli. Najčešće se spominju tri strukturalna modela:

- 1) *Model «odozgo prema dolje» (deduktivni model)* polazi od pretpostavke da ljudi imaju dispozicije za interpretiranje života i na pozitivne i na negativne načine. Te dispozicije utječu na procjenu zadovoljstva na raznim područjima života (Feist i sur., 1995; Lance i sur., 1989, prema Penezić, 2006).
- 2) *Model «odozdo prema gore» (induktivni model)* smatra da se ukupan osjećaj zadovoljstva oblikuje na osnovi jednostavnog zbrajanja zadovoljstva u različitim domenama života, kao što su brak, posao, obitelj i dr. (Feist i sur., 1995, prema Penezić, 2006).
- 3) *Model dinamičke ravnoteže* uključuje i utjecaj različitih dimenzija ličnosti na procjenu zadovoljstva. Dimenzije ličnosti trebalo bi promatrati kao osnovne prediktore zadovoljstva životom, ali ne smije se isključiti ni utjecaj različitih životnih događaja koji

mogu utjecati na procjenu zadovoljstva životom (Headey i Wearing, 1989; prema Penezić, 2006).

S obzirom na područje istraživanja definiranja zadovoljstva životom su različita. Pavot i suradnici (1991; Lucas i sur., 1996) definiraju zadovoljstvo životom kao «globalnu evaluaciju neke osobe o svom životu». Ova definicija pokazuje da pri evaluaciji zadovoljstva životom osoba ispituje određene aspekte svog života, uspoređuje dobro s lošim te dolazi do ukupne procjene zadovoljstva životom (Penezić, 2006).

U nastavku, brojna su istraživanja pokazala kako postoji tendencija da su neka socijalna ponašanja češća kod zadovoljnih adolescenata (izlasci, prijateljstva i slične aktivnosti), ali takva ponašanja se mogu zamijetiti i kod manje zadovoljnih. Pojedinci koji su nezadovoljni svojim životom mogu davati izjave o tome da su zapravo zadovoljni. Na ovakve pojave može utjecati i pokušaj zaštite vlastitog ega, ali i socijalna poželjnost odgovora (Penezić, 2006).

Zbog široka zanimanja za područja istraživanja autori su pokušali povezati zadovoljstvo životom s brojnim različitim značajkama fizičkog i psihološkog funkcioniranja pojedinca. Pronađena je povezanost s depresijom, mentalnim zdravljem, samopoimanjem, mirnoćom, vitalnošću, osobnom kontrolom, ciljevima, moralom, opaženim zdravljem, samopoštovanjem, brigama, stresom, socijalnom podrškom, obiteljskim funkcioniranjem, srećom, bračnim i roditeljskim zadovoljstvom, zadovoljstvom poslom i dr. (Argyle, 1999). Većina istraživanja koja se bave životnim zadovoljstvom pokazuju kako sretni ljudi zapravo imaju više prijatelja (Penezić, 2006). Da bi ostvarili ta prijateljstva, potrebne su im određene socijalne vještine. Tako je Nekić (2007; prema Ćubela Adorić, Junaković, Penezić i Proroković, 2008) u jednom od svojih istraživanja i potvrdila pozitivnu povezanost adaptivnih socijalnih strategija i zadovoljstva životom.

Socijalne strategije uključuju vještine, znanja i osobine potrebne za uspješnu socijalnu interakciju, djelotvorno postizanje emocionalnih, socijalnih i drugih ciljeva u odnosima s ljudima (Petz, 2005). Ishodi različitih socijalnih izazova i njihova uspješnost ovisi o načinu mišljenja i o akcijama koje se u tim situacijama poduzimaju. Stoga se može reći da kognitivne (očekivanje uspjeha u socijalnim odnosima, pesimizam i sl.) i bihevioralne (stupanj uključivanja u socijalne odnose, traženje socijalne podrške i sl.) strategije igraju važnu ulogu u socijalnim situacijama osobito u adolescenciji kada je jedan od razvojnih zadataka ostvarivanje uspješnih socijalnih odnosa (Zukauskiene i Sondaite, 2004; prema Ćubela Adorić, Penezić, Proroković i Tucak Junaković, 2008). Istraživanja su pokazala kako djeca koja imaju slabo razvijene socijalne

vještine imaju premalo prijatelja svoje dobi, imaju lošiju sliku o sebi i nižu razinu samopoštovanja. To su djeca koja su živjela u nepotpunoj obitelji i ne dobivaju dovoljno pažnje i podrške odraslih, a sve te okolnosti ujedno su povezane s vršnjačkim nasiljem (Sladović Franz, 2003; prema Ajduković, Rajhvajn Bulat i Sladović Franz, 2008).

Nadalje, često se sposobnost socijalne kognicije kao obilježja ličnosti i s njom povezane socijalne vještine spominju kao medijacijski procesi između rizičnih faktora i delinkventnog ponašanja (Bennett, Farrington i Huesmann, 2005; Farrington, 1988; prema Lebedina Manzoni, 2007).

Dosadašnja su istraživanja pokazala da manjak socijalnih vještina ima izuzetno važnu ulogu u razvoju i održavanju depresivnosti, a uvježbavanje i poboljšavanje ovih vještina značajno pridonosi smanjenju depresivnih simptoma. Povezanost depresije s pogoršanjem socijalnih odnosa tumači se na sljedeći način: ponašanje depresivnog djeteta ima negativan utjecaj na ponašanje njegovih prijatelja i negativno razmišljanje u depresiji smanjuje prosocijalno ponašanje potrebno za razvoj i očuvanje prijateljstva (Vulić Prtorić, 2003).

Istraživanja su pokazala kako je podrška prijatelja jako važna determinanta općeg zadovoljstva adolescenata, posebno u dječjim domovima gdje su vršnjaci uz odgajatelje glavni izvor socijalne podrške (Suldo i Huebner, 2006). Isto tako, pozitivan odnos s vršnjacima može utjecati na to kako adolescenti vrednuju sami sebe što može povećati njihovo samopoštovanje i zadovoljstvo životom (Raboteg Šarić, Brajša Žganec i Šakić, 2008). Djeca koja su ostvarila prijateljstvo s nekom osobom češće koriste prosocijalne oblike ponašanja. (Rys i Bear, 1997). Autori zaključuju da djeca koja imaju ostvarene kvalitetne socijalne odnose sa svojim vršnjacima imaju razvijene socijalne vještine. Takva djeca su socijabilna, spremnija su dijeliti i pomoći, a takvo ponašanje je pozitivno potkrijepljeno, odnosno prihvaćeno. Djeca koja su prihvaćena od strane vršnjaka imaju i pozitivniju sliku o sebi, a samim time i veće samopoštovanje.

Često je samopoštovanje bilo promatrano kao zamjenski pojam za zadovoljstvo životom. Definira se kao emocionalni odgovor na procjenu svoje unutrašnje vrijednosti ili bezvrijednosti (London, 1997). Samopoštovanje se pokazalo najvažnijim prediktorom općeg zadovoljstva životom u adolescenata (Raboteg Šarić, Brajša Žganec i Šakić, 2008). Ono sadrži kognitivnu komponentu koja predstavlja odgovor na pitanje «Kakva sam ja osoba?», te afektivnu komponentu koja predstavlja stupanj pozitivnosti ili negativnosti koji se vezuje za deskriptivne elemente (Mecca i Smelser, 1989). U adolescentnoj dobi se javlja kriza oblikovanja identiteta stoga je moguće da se mlade osobe nalaze u stalnom previranju i traženju osobnog identiteta što

nadalje utječe na doživljaj samopoštovanja (Penezić, 2006). Kod adolescenata se samopoštovanje još razvija i na njega djeluje veći broj faktora što može rezultirati njegovom nižom vrijednošću. Jedan od tih faktora može biti i odnos s roditeljima. Naime, djeca izdvojena iz obitelji često osjećaju da su iznevjerila svoje roditelje, osjećaju se manje vrijednima te misle kako s njima nešto nije u redu. Kako se ne bi tako osjećala potrebno je da odgajatelji kao važan izvor socijalne podrške razgovaraju s njima i objasne im kako oni nisu krivi za nastalu situaciju. Isto tako, djeci je potrebno omogućiti da ostanu u kontaktu s roditeljima. Naime, rezultati istraživanja pokazuju kako obiteljska podrška funkcionira kao zaštitni faktor, odnosno direktno utječe na zadovoljstvo životom u adolescenata (Raboteg Šarić, Brajša Žganec i Šakić, 2008). Rani utjecaji okoline značajno pridonose razvoju osobnosti, riziku od razvoja psihičkih poremećaja te poremećaja socijalnog ophođenja. Ti rani utjecaji obuhvaćaju kvalitetu veze djeteta s osobom koja o njoj brine. Mladi kod kojih u dobi od 14 godina je prisutna nesigurna veza s roditeljima češće u dobi od 25 godina izvješćuju o kriminalnom ponašanju od mladih sa sigurnom vezom. Za kriminologiju se «Skala psihopatije» pokazala kao iznimno važnom (ne uklapaju se u sredinu, bezosjećajni su, bez empatije, neprijateljski raspoloženi prema okolini, ne obaziru se na opasnost i sl. (Lebedina Manzoni, 2007).

Pojam psihopatije definiran je kao konstrukt koji, osim ponašajnih manifestacija antisocijalnog ponašanja, obuhvaća i psihološku strukturu odgovornu za takvo ponašanje – egoizam, impulzivnost, plitke emocije, manjak krivnje, kajanja i empatije, patološko laganje te kontinuirano kršenje društvenih normi i očekivanja (Brašnić, Ajduković i Ručević, 2009). Sposobnost suzdržavanja od egocentričnih, impulzivnih ili negativnih socijalnih ponašanja se smatra odrazom nečijih socijalnih vještina (Milašin, Vranić i Kuzmanović, 2009). Neki istraživači izvješćuju kako visoka razina zadovoljstva životom funkcionira kao medijator između stresnih životnih događaja i razvoja psihopatije (Suldo i Huebner, 2004). Nadalje, postoje brojne dobrobiti za adolescente s visokom razinom zadovoljstva životom kao što su fizičko i mentalno zdravlje i dobri interpersonalni odnosi.

Doprinos ovog istraživanja je u tome što je fokusirano na djecu koja su smještena u ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dok većina dosadašnjih istraživanja ispituje odnose unutar opće populacije. Isto tako, ovo istraživanje obuhvaća sudionike iz više ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na području Slavonije raspona godina od 14 do 21. Istraživanje bi trebalo ispitati koliko su adolescenti smješteni u ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi zadovoljni svojim životom. Rezultati će pokazati imaju li djeca kontakte s roditeljima i koliko često djeca kontaktiraju sa svojim roditeljima i na koji način to

pridonosi njihovom zadovoljstvu. Nadalje, provjerit će se koje socijalne strategije češće koriste te kako te strategije i samopoštovanje adolescenata pridonose njihovom općem zadovoljstvu životom.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je ispitati koje socijalne strategije koriste adolescenti smješteni u ustanove za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi, te kako su podrška prijatelja, samopoštovanje, čestina kontakta s roditeljima i psihopatske tendencije ponašanja povezani sa zadovoljstvom životom.

PROBLEMI I HIPOTEZE

Problem 1.

Prvi problem ovog istraživanja je ispitati odnos zadovoljstva životom i a) socijalnih strategija, b) podrške bliskog prijatelja, c) psihopatskih tendencija ponašanja, d) čestine kontakta s roditeljima i e) samopoštovanja.

Hipoteza 1.

Zadovoljstvo životom je statistički značajno pozitivno povezano sa samopoštovanjem, podrškom bliskog prijatelja, socijalnim strategijama i čestinom kontakta s roditeljima, a statistički značajno negativno povezano sa psihopatskim tendencijama ponašanja.

Problem 2.

Drugi problem je ispitati relativni doprinos ispitivanih varijabli (dob, spol, dužina boravka u trenutnoj ustanovi, čestina kontakta s roditeljima, adekvatne i neadekvatne socijalne strategije, podrška bliskog prijatelja, psihopatske tendencije ponašanja i samopoštovanje) objašnjenju kvalitete zadovoljstva životom.

Hipoteza 2.

Objašnjenju kvalitete zadovoljstva životom statistički značajno pridonose samopoštovanje, adekvatne i neadekvatne socijalne strategije, podrška bliskog prijatelja i psihopatske tendencije ponašanja, a dob, spol i dužina boravka u trenutnoj ustanovi nisu statistički značajni prediktori.

Problem 3.

Ispitati koje socijalne strategije i u kojoj mjeri koriste adolescenti smješteni u ustanove za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi s obzirom na dob izdvajanja

Hipoteza 3.

Adolescenti smješteni u ustanove za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi koji su izdvojeni iz obitelji u ranijoj životnoj dobi (do svoje šeste godine) značajno više koriste adekvatne, a značajno manje neadekvatne socijalne strategije u odnosu na mlade koji su izdvojeni u kasnijoj životnoj dobi (od svoje petnaeste godine pa na dalje).

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovao 68 sudionika ($N=68$), od čega su 42 sudionik ženskog spola i 26 muškog spola. Raspon godina sudionika je od 14 do 21 godine. Sudionici su bili adolescenti smješteni u šest ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, Domu za djecu u Lipiku, Domu za djecu Klasje u Osijeku, Dječjem domu Sv. Ana u Vinkovcima, Dječjem domu Slavonski Brod, Stambenoj zajednici mladih u Slavonskom Brodu i SOS zajednici mladih u Osijeku.

Instrumenti

Upitnikom općih sociodemografskih podataka su prikupljeni podaci o spolu i aktualnoj dobi sudionika, dobi kada su prvi put izdvojeni iz obitelji, dužini boravka u trenutnoj ustanovi, te čestini kontakta s roditeljima (1- nikada, 2 - povremeno, 3 – često).

Skala socijalnih strategija (Nekić, 2006) sadrži trideset i šest tvrdnji raspoređenih u šest subskala koje ispituju različite vrste kognitivnih i bihevioralnih strategija u domeni socijalnih interakcija. Odgovori se daju zaokruživanjem odgovarajućeg broja na skali Likertova tipa od četiri stupnja (1- u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – slažem se, 4 – u potpunosti se slažem). Ukupni rezultat se oblikuje kao zbroj procjena na svakoj subskali pojedinačno, pri čemu viši rezultat označava i više korištenje određene strategije. Subskale su sljedeće: subskala «Očekivanje uspjeha» koja ispituje u kojoj mjeri osoba očekuje uspjeh u socijalnim interakcijama, subskala «Ponašanje irelevantno za zadatak» koja mjeri stupanj uključenosti u odnose s drugima, subskala «Izbjegavanje» kojim se mjeri tendencija povlačenja i izbjegavanja socijalnih situacija zbog anksioznosti i neugode, subskala «Gospodarenje» koja se odnosi na vjerovanje u osobnu kontrolu, subskala «Traženje socijalne podrške» ispituje u kojoj mjeri osoba traži podršku od drugih i subskala «Pesimizam» mjeri konstantnu zaokupljenosti mogućim neuspjehom. Ovih šest subskala se mogu grupirati u dvije skupine socijalnih strategija,

adekvatne (adaptivne) i neadekvatne (neadaptivne). Adekvatne socijalne strategije čine subskale Očekivanje uspjeha, Gospodrenje i Traženje socijalne podrške, a neadekvatne socijalne strategije čine subskale Ponašanje irelevantno za zadatak, Izbjegavanje i Pesimizam. Koeficijent unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=.70$. U ovom istraživanju pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) iznosi $\alpha=.60$ što je ispod granične vrijednosti koja je dozvoljena.

Skala zadovoljstva životom (Penezić, 1996) se sastoji od dvadeset čestica, pri čemu se 17 čestica odnosi na procjenu globalog zadovoljstva, dok tri čestice služe za procjenu situacijskog zadovoljstva. Sudionici odgovaraju zaokruživanjem odgovarajućeg broja na skali Likertova tipa s pet stupnjeva (1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – niti se slažem, niti se ne slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 – u potpunosti se slažem), a ukupan rezultat se oblikuje kao linearna kombinacija procjena. Pri sumaciji potrebno je dvije čestice obrnuto bodovati. Viši rezultat označava i više zadovoljstvo životom, a rezultati se kreću u rasponu od 20 do 100. Koeficijent unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=.93$. U ovom istraživanju pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=.91$.

Inventar psihopatskih osobina mladih (The Youth Psychopathic Traits Inventory, YPI; Andershed i sur., 2002) je namijenjen mjerenju psihopatskih tendencija mladih u dobi od 12 do 18 godina. Upitnik se sastoji od 50 tvrdnji za koje sudionik na skali od četiri stupnja treba odrediti koliko se neka tvrdnja odnosi na njega (1-Uopće se ne odnosi na mene, 2-Ne odnosi se na mene, 3-Prilično se odnosi na mene i 4-U potpunosti se odnosi na mene). Ponuđene tvrdnje čine 10 subskala, te svaku subskalau čini pet tvrdnji. Ovih deset subskala čine tri čimbenika: Čimbenik grandioznost – manipulativnost mjeri interpersonalni aspekt psihopatije, a čine ga subskale Neiskreni šarm, Grandioznost, Laganje i Manipulativnost; Čimbenik bezosjećajnost–neemocionalnost mjeri afektivni aspekt, a čine ga subskale Izostanak kajanja, Neemocionalnost i Bezosjećajnost; Treći čimbenik Impulzivnost – neodgovornost, koji se odnosi na ponašajni aspekt psihopatije, a čine ga subskale Traženje uzbuđenja, Impulzivnost i Neodgovornost. Koeficijent unutarnje konzistencije izvornog upitnika iznosi $\alpha=.92$ (Skeem i Cauffman, 2003). U ovom istraživanju pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=.93$.

Subkala podrške bliskog prijatelja (Close Friend Support Subscale; Social Support Scale for Children, SSSC; Harter, 1985). Subkala podrške bliskog prijatelja je dio Skale podrške za djecu i sadrži šest čestica. Subkala podrške bliskog prijatelja mjeri ima li dijete bliskog prijatelja koji mu je podrška. Djeca daju odgovore na skali od 1 do 4, pri čemu 1 označava najmanju razinu podrške, a 4 najveću razinu podrške. Koeficijent unutarnje

konzistencije iznosi $\alpha=.77$. Uz dopuštenje Susan Harter prevedena subskala je prevedena s engleskog jezika za potrebe ovog istraživanja. U ovom istraživanju pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=.71$.

Coopersmithov upitnik samopoštovanja (Self-Esteem Inventory, SEI; Coopersmith, 1967). Originalna verzija upitnika sadrži 58 tvrdnji. U ovom istraživanju korištena je skraćena verzija koja sadrži 25 tvrdnji. Hrvatsku verziju skraćenog upitnika adaptirali su Katica Lacković Grgin i Petar Bezinović. Odgovori se daju zaokruživanjem «T» (točno) ako tvrdnja točno ili približno točno opisuje kako se osoba najčešće osjeća ili «N» (netočno) ako tvrdnja ne opisuje kako se osoba najčešće osjeća. Samo čestice 2, 5, 7 i 13 boduju se “«+» ako je odgovor «točan», dok se sve ostale boduju «+» ako je odgovor «netočan». Ukupan rezultat je zbroj svih pozitivnih odgovora, pri čemu viši rezultat ukazuje na višu razinu samopoštovanja. Skraćivanje skale nije utjecalo na pouzdanost, pa se tako pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) i duže i kraće verzije kreću u vrijednostima od $\alpha=.77$ do $\alpha=.79$. U ovom istraživanju pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=.71$ što je zadovoljavajuće.

Postupak

Prije samog istraživanja, zatražena je suglasnost od Ministarstva socijalne politike i mladih. Nakon njihova odobrenja poslana su zamolbe ustanovama u kojima je provedeno istraživanje i nakon što su ravnatelji pojedinih ustanova odobrili istraživanje i adolescenti koji su bili sudionici dali svoju suglasnost da žele sudjelovati u istraživanju, ono je i provedeno.

Istraživanje je provedeno u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Ovisno o tome kako je kojoj ustanovi vremenski odgovaralo zbog školskih obaveza adolescenata provedena su istraživanja u Lipiku, Osijeku, Vinkovcima i Slavonskom Brodu. Istraživanje je provedeno grupno u prostorijama ustanova. Svima je pročitana jednaka uputa i svi su rješavali komplet od šest upitnika koji se sastoji od upitnika sociodemografskih podataka, Skale socijalnih strategija, Skale zadovoljstva životom, Inventara psihopatskih osobina mladih, Subskale podrške bliskog prijatelja i Coopersmithovog upitnika samopoštovanja. Ispitivanje je prvo provedeno u Domu za djecu Klasje u Osijeku, i to u tri navrata zbog toga što se djeca nalaze na dvije lokacije. Dva adolescenta koja se školuju po prilagođenom programu su imala teškoća u razumijevanju upitnika te se s njima individualno prošlo kroz upitnike i pojašnjeno im je sve što im je bilo nejasno. Ukupan broj sudionika u Osijeku koji je sudjelovao iznosio je 17. Potom je istraživanje provedeno u Vinkovcima u Dječjem domu Sv. Ana, gdje je ispitano 8 adolescenata od ukupnih 12 jer ostali nisu pristali sudjelovati. Nadalje je istraživanje provedeno u Slavonskom Brodu u

Domu za djecu Slavonski Brod gdje je ispitano 14 adolescenata, pri čemu je sudjelovala jedna adolescentica koja se trenutno nalazi u stambenoj zajednici mladih u Slavonskom Brodu. U Lipiku je ispitano 12 adolescenata od 17 jer ostali nisu pristali sudjelovati ili su bili doma u posjeti kod roditelja u to vrijeme. Na kraju je istraživanje provedeno u SOS zajednici mladih u Osijeku u kojima je ukupno ispitano 18 adolescenata.

REZULTATI

Kolmogorov-Smirnovljevim testom ispitan je normalitet distribucija te je utvrđeno kako distribucije većine varijabli (skali zadovoljstava životom, skali socijalnih strategija, inventaru psihopatskih obilježja ponašanja, te Coopersmithovom upitniku samopoštovanja) značajno odstupaju od normalne. Kako bi se poboljšala linearnost odnosa i normalitet distribucije korištene su odgovarajuće transformacije kao što je logaritamska transformacija rezultata ($\lg 10$).

Tablica 1. Deskriptivni podaci za ispitivane varijable kod mladića i djevojaka

spol	<i>N</i>	Varijable	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>R_{min}</i>	<i>R_{max}</i>	<i>T_{min}</i>	<i>T_{max}</i>
	26	Zadovoljstvo životom	61.62	13.55	36	86	20	100
	26	Samopoštovanje	15	4.89	7	22	0	25
M	26	Socijalne strategije	105.69	9.037	87	128	36	144
	26	Podrška bliskog prijatelja	18.46	2.79	13	24	6	24
	26	Psihopatske tendencije ponašanja	118.96	27.24	59	163	50	200
	26	Dužina boravka u trenutnoj ustanovi*	3.78	3.20	0.2	13	0	21
	26	Dob kada su prvi put izdvojeni iz obitelji	9.96	4.29	2	16	1	22
	42	Zadovoljstvo životom	63.48	15.93	32	96	20	100
	42	Samopoštovanje	14.43	6.04	2	25	0	25
Ž	42	Socijalne strategije	106.32	6.773	88	120	36	144
	42	Podrška bliskog prijatelja	19.05	3.83	6	24	6	24
	42	Psihopatske tendencije ponašanja	116.98	22.16	70	162	50	200
	42	Dužina boravka u trenutnoj	6.06	4.95	0.20	13	0	21

ustanovi*							
42	Dob kada su prvi put izdvojeni iz obitelji	8.83	5.9	1	18	1	21

Legenda: * dužina boravka u trenutnoj ustanovi izraženo u godinama, R_{min} – postignuti minimum, R_{max} – postignuti maksimum, T_{min} -teorijski minimum, T_{max} -teorijski maksimum

Kao što vidimo iz Tablice 1., djevojke gotovo na svim skalama postižu nešto više rezultate od mladića, ali jedino za Skalu socijalni strategija je ta razlika statistički značajna. Odnosno, djevojke imaju razvijenije socijalne strategije od mladića ($t = -2.05$, $p < .05$).

Kad je u pitanju dužina boravka u trenutnoj ustanovi, rezultati ovog istraživanja pokazuju kako djeca u prosjeku 5.2 godina borave u trenutnoj ustanovi. No, ima i onih koji samo 2 mjeseca borave u ustanovi do onih koji su gotovo cijeli svoj život proveli u jednoj ustanovi.

Kako bi se odgovorilo na prvi problem korišteni su Pearsonovi koeficijenti korelacije, a rezultati su prikazani u Tablici 2.

Tablica 2. Tablica korelacija između zadovoljstva životom i ispitivanih varijabli

Varijable	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Socijalne strategija	68	-.013	.917
Psihopatske tendencije ponašanja	68	-.098	.426
Samopoštovanje	68	.427	.000**
Čestina kontakta s roditeljima	68	.289	.017*
Podrška bliskog prijatelja	68	.339	.005**

Legenda: ** $p < .01$; * $p < .05$

Prema rezultatima dobivenim u Tablici 2., utvrđeno je kako je zadovoljstvo životom statistički značajno pozitivno povezano s čestinom kontakta s roditeljima, podrškom bliskog prijatelja i samopoštovanjem. Socijalne strategije, iako pozitivno, nisu statistički značajno povezane sa zadovoljstvom životom. Slično tome, utvrđena je negativna, iako statistički neznačajna povezanost psihopatskih tendencija i zadovoljstva životom.

Kako bi se ispitaio relativni doprinos ispitivanih varijabli objašnjenju kvalitete zadovoljstva životom provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Pri tome su u provom

koraku uključene sociodemografske varijable (spol i dob), u drugom koraku čestina kontakta s roditeljima i dužina boravka u ustanovi, u trećem koraku socijalne strategija, u četvrom koraku podrška bliskog prijatelja, u petom psihopatske tendencije, a u šestom samopoštovanje. Rezultati su prikazani u Tablici 3.

Tablica 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterij zadovoljstva životom.

Zadovoljstvo životom	Model	Varijable	β	R^2	F
	1.Korak	Dob	.034		
		Spol	.233	.055	1.880
	2.Korak	Dob	-.028		
		Spol	-.115		
		Dužina boravka u trenutnoj ustanovi	.216	.158	2.908*
		Čestina kontakta s roditeljima	.260*		
	3.Korak	Dob	-.068		
		Spol	.200		
		Dužina boravka u trenutnoj ustanovi	.087		
		Čestina kontakta s roditeljima	.299**	.343	5.228**
		Aдекватne socijalne strategije	.462**		
		Neadekvatne socijalne strategije	.015		
	4.Korak	Dob	-.079		
		Spol	.180		
		Dužina boravka u trenutnoj ustanovi	.109		
		Čestina kontakta s roditeljima	-.295**		
		Aдекватne socijalne strategije	.429**	.399	5.588**
		Neadekvatne socijalne strategije	-.104		
		Podrška bliskog prijatelja	.259*		
	5.Korak	Dob	-.078		
		Spol	.182		
		Dužina boravka u trenutnoj ustanovi	.104		
		Čestina kontakta s roditeljima	.293**		
		Aдекватne socijalne strategije	.429**		

	Neadekvatne socijalne strategije	.121	.401	4.844**
	Podrška bliskog prijatelja	.257*		
	Psihopatske tendencije ponašanja	-.047		
6.Korak	Dob	-.013		
	Spol	.190		
	Dužina boravka u trenutnoj ustanovi	.074		
	Čestina kontakta s roditeljima	.256**		
	Adekvatne socijalne strategije	.396**		
	Neadekvatne socijalne strategije	.266		
	Podrška bliskog prijatelja	.195*	.470**	5.612**
	Psihopatske tendencije ponašanja	-.074		
	Samopoštovanje	.328**		

Legenda: **p< .01; *p< .05

Kao što se može vidjeti iz Tablice 3., dob i spol objašnjavaju oko 5% varijance zadovoljstva životom, međutim, niti jedna od prethodno spomenutih varijabli nije statistički značajan prediktor.

U drugom koraku uključene su varijable dužina boravka u trenutnoj ustanovi i čestina kontakta s roditeljima te je objašnjeno ukupno 15.8 %. Od svih uključених varijabli u drugom koraku značajnim pozitivnim prediktorom se pokazala samo varijabla čestina kontakta s roditeljima. Dakle, adolescenti koji imaju češće kontakte s roditeljima, zadovoljniji su životom.

U trećem koraku dodane su adekvatne i neadekvatne socijalne strategije koje zajedno s prediktorskim varijablama iz prva dva koraka objašnjavaju oko 34% ukupne varijance zadovoljstva životom. Pri tome su se, uz čestinu kontakta s roditeljima, značajnim pozitivnim prediktorom pokazale adekvatne strategije. Drugim riječima, mladi koji koriste adekvatne socijalne strategije zadovoljniji su životom. Za razliku od toga, neadekvatne socijalne strategije nisu se pokazale značajnim prediktorom zadovoljstva životom.

U četvrtom koraku u kojem je uključena podrška bliskog prijatelja objašnjeno je oko 39% varijance zadovoljstva životom. Uz čestinu kontakta s roditeljima i adekvatne socijalne strategije, značajnim pozitivnim prediktorom se pokazala i podrška bliskog prijatelja. Dakle, mladi koji imaju veću podršku bliskih prijatelja ujedno su i zadovoljniji svojim životom.

U petom koraku dodana je varijabla psihopatska obilježja ponašanja čime je objašnjeno dodatno oko 1% varijance zadovoljstva životom. Psihopatske tendencije nisu se pokazale značajnim prediktorom zadovoljstva životom, dok su prediktori koji su se pokazali statistički značajnim u prethodnim koracima i dalje ostali značajni.

U šestom koraku je još dodana varijabla samopoštovanje čime je ukupno objašnjeno je oko 47% varijance zadovoljstva životom. U zadnjem koraku značajnim pozitivnim prediktorom se, uz već prethodno spomenute prediktore, pokazalo i samopoštovanje. Drugim riječima, mladi koji imaju veću razinu samopoštovanja zadovoljniji su životom.

Nadalje, ispitano je kojim se socijalnim strategijama koriste mladi smješteni u ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a rezultati su prikazani u Tablici 4.

Tablica 4. Tablica deskriptivnih podataka za sve sudionike zajedno na subskalama adekvatnih socijalnih strategija i neadekvatnih socijalnih strategija

<i>Subskale</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>R_{min}</i>	<i>R_{max}</i>	<i>T_{min}</i>	<i>T_{max}</i>
Očekivanje uspjeha	11.40	2.63	6	29	4	16
Ponašanje irelevantno za zadatak	16.99	3.19	11	27	7	28
Izbjegavanje	14.16	3.16	7	22	6	24
Gospodarenje	25.04	3.82	14	34	9	36
Traženje socijalne podrške	18.03	2.82	7	23	7	28
Pesimizam	10.28	2.21	4	15	4	16

Legenda: *R_{min}*– postignuti minimum, *R_{max}* – postignuti maksimum, *T_{min}*-teorijski minimum, *T_{max}*-teorijski maksimum

Kao što je vidljivo iz Tablice 4., postoji razlika u korištenju adekvatnih i neadekvatnih socijalnih strategija među adolescentima smještenim u ustanovama bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Na subskalama adekvatnih socijalnih strategija (Očekivanje uspjeha, Gospodarenje i Traženje socijalne podrške) adolescenti postižu više rezultate u odnosu na rezultate postignute na subskalama neadekvatnih socijalnih strategija (Ponašanje irelevantno za zadatak, Izbjegavanje i Pesimizam). Prijašnja istraživanja su pokazala kako djeca koja odrastaju u dječjim domovima imaju slabije razvijene socijalne strategije i samim time lošije interpersonalne odnose (Sladović Franz, 2003; prema Ajduković, Rajhvajn Bulat i Sladović Franz, 2008). Razlog zbog kojeg mladi u ovom istraživanju postižu više rezultate na subskalama adaptivnih socijalnih strategija može biti to što su u ovom istraživanju uglavnom sudjelovali oni koji imaju razvijenije socijalne vještine. Oni koji su odbili sudjelovanje u istraživanju su možda više koriste neadaptivne

socijalne strategije. Drugim riječima, mladi koji su pristali sudjelovati u istraživanju u većoj mjeri očekuju uspjeh u socijalnim interakcijama, vjeruju u osobnu kontrolu i skloniji su traženju socijalne podrške, dok mladi koji su odbili sudjelovati u istraživanju možda imaju manji stupanj uključivosti u odnose s drugima, više se povlače i izbjegavaju socijalne situacije zbog anksioznosti i neugode te su u većoj mjeri zaokupljeni mogućim neuspjehom.

No, jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je ispitati koje socijalne strategije koriste adolescenti smješteni u ustanove bez odgovarajuće roditeljske skrbi s obzirom na dob, te su grupirani u tri skupine. Skupinu 1 čine mladi koji su izdvojeni iz obitelji do svoje šeste godine, Skupinu 2 čine mladi izdvojeni između sedme i četrnaeste godine, a Skupinu 3 čine mladi izdvojeni od petnaeste godine na dalje. Kako bi se ispitalo postoji li razlika među navedenim skupinama u ispitivanim varijablama (zadovoljstvo životom, samopoštovanje, podrška bliskog prijatelja, psihopatska obilježja ponašanja, adekvatne i neadekvatne socijalne strategije) korištena je analiza varijance (ANOVA) uz Games-Howellov test. Games-Howellov test je post hoc test koji se koristi kod nejednakih varijanci, odnosno kada su veličine uspoređivanih grupa nejednake. Kao veličina učinka korištena je kvadrirana parcijalna eta (η_p^2) (Tabachnick i Fidell, 2007). Prema Cohenu (1988) granične vrijednosti za ovaj indikator su sljedeće: .01 = mali učinak, .06 = srednja veličina učinka, te .14 = veliki učinak. Analizom varijance nije utvrđeno da su F-omjeri statistički značajni, a veličine učinka su vrlo male. Utvrđena je statistički značajna razlika između Skupine 1 i Skupine 3 u korištenju neadekvatnih socijalnih strategija. Odnosno, mladi koji su izdvojeni od svoje petnaeste godine i više statistički značajno češće koriste neadekvatne socijalne strategija u odnosu na mlade koji su izdvojeni do svoje šeste godine.

Tablica 5. Rezultati analize varijance s dobi izdvajanja kao nezavisnom varijablom

Zavisne varijable	Nezavisna varijabla-dob izdvajanja(skupine 1,2,3)	N	M	SD	F	η_p^2
Neadekvatne	1(< 6 godina)	24	39.08	7.14	0.983	.00
	2(7-14 godina)	28	42.11	7.36		
	3(> 15 godina)	16	43.75	5.48		
Adekvatne	1(< 6 godina)	24	55.79	6.66	2.433	.00
	2(7-14 godina)	28	54.29	6.42		
	3(> 15 godina)	16	52.81	7.03		
Zadovoljstvo životom	1(< 6 godina)	24	62.79	15.92	0.603	.02
	2(7-14 godina)	28	60.11	19.16		

	3(> 15 godina)	16	56.19	17.87		
	1(< 6 godina)	24	15.17	5.32		
Samopoštovanje	2(7-14 godina)	28	14.68	5.39	0.634	.02
	3(> 15 godina)	16	13.81	6.56		
	1(< 6 godina)	24	19.58	3.28		
Podrška prijatelja	2(7-14 godina)	28	18.32	3.25	0.917	.03
	3(> 15 godina)	16	18.56	4.05		
	1(< 6 godina)	24	115.04	24.04		
Psihopatske osobine	2(7-14 godina)	28	120.11	20.80	0.383	.01
	3(> 15 godina)	16	117.63	23.92		

η_p^2 = veličina učinka

RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati koje socijalne strategije koriste adolescenti smješteni u ustanove za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi, te kako su podrška prijatelja, samopoštovanje, čestina kontakta s roditeljima i psihopatske tendencije ponašanja povezani sa zadovoljstvom životom.

Autori prijašnjih istraživanja (Diener i Diener, 1995) navode kako bi se moglo očekivati da žene imaju nižu razinu zadovoljstva životom i samopoštovanja, a kao razlog tome navode što su žene tradicionalno odgajane da imaju manju moć i manje sredstava u odnosu na muškarce. Međutim to nije slučaj u ovom istraživanju. Razlika koja je dobivena u ovom istraživanju između muških i ženskih sudionika pokazuje da su djevojke zadovoljnije životom i postižu više rezultate na upitniku samopoštovanja (Argyle, 1999). Dobivena razlika nije statistički značajna i može biti posljedica veće razlike u broju mladića i djevojaka koji su sudjelovali u istraživanju, ali i zato što mladi u dječjim domovima odrastaju u sličnijim uvjetima nego mladi koji žive u svojim obiteljima.

Prema prvoj hipotezi pretpostavljeno je da je zadovoljstvo životom statistički značajno pozitivno povezano sa samopoštovanjem, podrškom bliskog prijatelja, čestinom kontakta s roditeljima i socijalnim strategija, a statistički značajno negativno povezano sa psihopatskim tendencijama ponašanja. U skladu s očekivanjima i prethodnim istraživanjima (Diener i Diener,

1995; Penezić, 1999) utvrđena je pozitivna povezanost između samopoštovanja i zadovoljstva životom.

Nadalje, u skladu s prethodnim istraživanjima (Suldo i Huebner, 2006) utvrđena je pozitivna značajna povezanost podrške bliskog prijatelja i zadovoljstva životom. Naime, među najčešćim dobitima koje donosi prijateljstvo su emocionalna dobit, pozitivna slika o sebi, socijalna kompetencija, zadovoljenje potreba za intimnošću, te opće zadovoljstvo. Pozitivan odnos s vršnjacima može utjecati na to kako se adolescenti samovrednuju što pak može utjecati na njihovo samopoštovanje i zadovoljstvo životom. Naime, roditelji, vršnjaci i nastavnici su tri socijalizacijska faktora koja pridonose zadovoljenju različitih dječjih potreba i ujedno su važan izvor socijalne potpore (Klarin, 2006). Prijašnja istraživanja također pokazuju kako je podrška bliskog prijatelja važna determinanta subjektivnog općeg zadovoljstva u adolescenata (Suldo i Huebner, 2006, prema Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić, 2008). Slično tome, u ovom istraživanju utvrđeno je da je i čestina kontakta s roditeljima pozitivno povezana sa zadovoljstvom životom. Rezultati prijašnjih istraživanja pokazali su kako obiteljska podrška funkcionira kao zaštitni faktor koji direktno utječe na zadovoljstvo životom u adolescenata (Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić, 2008). No, suprotno očekivanjima nije utvrđena značajna negativna povezanost psihopatskih tendencija i zadovoljstva životom. Jedno od mogućih objašnjenja je da su na Inventaru psihopatskih tendencija sudionici davali socijalno poželjne odgovore kako bi se prikazali u boljem svijetlu, ali to je malo vjerojatno jer instrument mjeri psihopatska obilježja na neizravan način. Točnije, čestice nisu definirane kao deficiti (primjerice «*Lažem više od drugih*») nego kao kvalitete koje se čine pozitivnim osobama s izraženim psihopatskim tendencijama (primjerice «*Mogu uvjeriti ljude da povjeruju gotovo u sve*»). Veća je vjerojatnost da je to posljedica općenito niske izraženosti na samom instrumentu. Istraživanje Dodiga i Ricijaša (2011) na srednjoškolcima je također pokazalo nisku izraženost psihopatije.

Nadalje, kako bi se ispitao relativni doprinos pojedinih varijabli objašnjenju zadovoljstva životom provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Iako je u prethodnim istraživanjima utvrđeno da je spol značajni prediktor zadovoljstva životom, pri čemu su djevojke manje zadovoljne životom nego što su to mladići (Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić, 2008), u ovom istraživanju nije utvrđen značajni odnos. Istraživanje je pokazalo kako su djevojke nešto zadovoljnije životom nego što su to dečki, ali ta razlika nije statistički značajna. Razlika koja postoji može se možda protumačiti kao posljedica toga što je u istraživanju sudjelovao veći broj djevojaka ili, kao što je već spomenuto, uvjeti u kojima odrastaju mladi u dječjim domovima su sličniji za djevojke i mladići nego što su za one mlade koji odrastaju u vlastitim obiteljima.

Slično tome, niti dob se nije pokazao kao značajni prediktor iako neka prethodna istraživanja pokazuju kako postoji negativan odnos između zadovoljstva životom i dobi, odnosno da su mlađe osobe sretnije nego starije. Jedan od mogućih razloga je da u ovom istraživanju sudjeluju samo adolescenti koji su procesu traženja osobnog identiteta. Dakle, istraživanje nije obuhvatilo sudionike većeg raspona dobi pri čemu bi dob imala neki utjecaj na zadovoljstvo životom. Spol i dob objašnjavaju oko 5% varijance zadovoljstva životom.

U drugom koraku se značajnim prediktorom pokazala čestina kontakta s roditeljima. Adolescenti koji su ostvarili sigurnu privrženost s roditeljima pokazuju socijalno i emocionalno zdravlje, vještine upravljanja, moralne norme i veću samokontrolu (Klarin, 2006). Vrlo često mehanizmi interakcije s roditeljima postaju načini interakcije s drugim osobama (Sroufe, 2000; prema Klarin, 2006). Isto tako su rezultati prijašnjih istraživanja pokazali kako obiteljska podrška funkcionira kao zaštitni faktor koji direktno utječe na zadovoljstvo životom u adolescenata (Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić, 2008). Najčešći razlog izdvajanja djece iz obitelji je njihova zanemarenost, poremećeni odnosi u obitelji te materijalna oskudica (Ajduković i Sladović-Franz, 2003). Razlog iz kojeg se čestina kontakta ovdje pokazala značajnim prediktorom može biti to što se u prijašnjim istraživanjima pokazalo kako je obiteljsko funkcioniranje znatno važniji prediktor zadovoljstva životom kod siromašnih adolescenata nego kod nesiromašnih (Shek, 2002).

Iako se pretpostavilo da će dužina boravka u trenutnoj ustanovi biti jedan od značajnih prediktora zadovoljstva životom, nije utvrđen njegov značajni doprinos. Naime, u prethodnim istraživanjima se pokazalo da djeca koja su u kasnijoj dobi izdvojena u dječji doma očituju više internaliziranih problema, ali da se s duljinom boravka u domu smanjuje intenzitet eksternaliziranih problema (Ajduković i Sladović Franz, 2003).

U trećem koraku značajnim prediktorom zadovoljstva životom, uz prethodno navedene prediktore, su se pokazale samo adekvatne socijalne strategije. Dobiveni rezultat je sukladan rezultatima prijašnjih istraživanja (Nekić, 2007) u kojima je također utvrđena pozitivna povezanost adaptivnih socijalnih strategija i životnog zadovoljstva. No, za razliku od prethodno spomenutog istraživanja, u kojem je odnos neadaptivnih socijalnih strategija i životnog zadovoljstva bio negativan, u ovom istraživanju odnos životnog zadovoljstva i neadaptivnih socijalnih strategija, iako negativan, nije statistički značajan. Razlog tomu može biti to što su, kao što je već spomenuto, u ovom istraživanju sudjelovali uglavnom mladi koji su razvili više

adaptivnih socijalnih strategija, dok za mlade koji su odbili sudjelovati postoji vjerojatnost da koriste više neadaptivne socijalne strategije.

U četvrtom koraku je osim čestine kontakta s roditeljima i adaptivnih socijalnih strategija, značajan prediktor zadovoljstva životom bila i podrška bliskog prijatelja. Gibbs i Sinclair (1999) utvrdili su da su značajno nesretnija ona djeca u dječjim domovima koja nemaju prijatelja, koja su izložena seksualnom uznemiravanju, zastrašivanju i nasilju druge djece. U skupini vršnjaka djeca zadovoljavaju svoju potrebu za pripadanjem putem prihvaćenosti i poželjnosti (Asher i sur., 1996; prema Klarin, 2006), ali potrebu za bliskošću i intimnošću zadovoljavaju u odnosu s jednim prijateljem. Veze s bliskom osobom iste dobi primarno je socijalno iskustvo u kojem dijete uči suočavati se s konfliktnim situacijama. Za razliku od odnosa s drugima, odnos s prijateljem popraćen je užitkom. Dok je s prijateljem dijete pokazuje sreću, izbjegava obveze i aktivnosti kako bi što više vremena provelo u društvu s osobom koja mu pruža potporu i savjete. Prijateljstvo podrazumijeva uzajamnu potporu. U adolescenciji je ta potreba za intimnošću i samootkrivanjem još više naglašena. Suosjećanje i razumijevanje tuđih osjećaja doživljavaju vrhunac, briga za prijatelja je vrlo naglašena i to zbog stjecanja emocionalne zrelosti. Nedostatak bliskog, privrženog odnosa s najboljim prijateljem rezultira osjećajem usamljenosti. Willard Hartup je više od 30 godina zajedno sa svojim kolega proučavao vršnjačke odnose i ulogu prijatelja te je zaključio o velikoj ulozi vršnjaka za razvoj samopoštovanja, emocionalnog i kognitivnog razvoja (Klarin, 2006).

U petom koraku je dodan prediktor psihopatska obilježja ponašanja koji iako je negativno povezan, nije statistički značajan prediktor zadovoljstva životom. Neki istraživači izvješćuju kako visoka razina zadovoljstva životom djelujem kao medijator između stresnih životnih događaja i razvoja psihopatologije (Suldo i Huebner, 2004). Općenito u prethodnim istraživanjima psihopatska obilježja ponašanja imaju nisku izraženost, moguće je da se i ovom istraživanju zbog niske izraženosti nisu pokazala statistički značajnim prediktorom.

U šestom koraku je uz čestinu kontakta s roditeljima, adekvatne socijalne strategije i podršku bliskog prijatelja statistički značajan prediktor zadovoljstva životom i samopoštovanje. Samopoštovanje se i u prijašnjim istraživanjima pokazalo kao značajni prediktor zadovoljstva životom. Rezultati su sukladni rezultatima istraživanja koja pokazuju kako je važno uzeti u obzir samopouzdanje prilikom predviđanja opće dobrobiti pojedinca (Huebner, 1991; McCullough i sur., 2000). Samopoštovanje se zajedno s podrškom bliskog prijatelja u prošlim istraživanjima pokazalo zaštitinim faktorom protiv negativnog utjecaja ekonomskog stresa na zadovoljstvo

životom (Roboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić, 2008). Meta-analize spolnih razlika u razini samopoštovanja (Feingold, 1994; Kling i sur., 1999; prema Larsen i Buss, 2008) pokazale su da muškarci postižu nešto više rezultate od žena. U istraživanju Blocka i Robinsa (1993; prema Pervin, Cervone i John, 2005) dobiveni rezultati pokazuju da se djevojke i mladići ne razlikuju u razini samopoštovanja u dobi od 14 godina, dok u dobi od 23 mladići postižu značajno više rezultate. Rezultati mogu ukazivati na različito doživljavanje adolescentskih godina i prevladavanje razdoblja ulaska u odraslu dob. U ovom istraživanju ne postoje značajne razlike u samopoštovanju između muških i ženskih sudionika. Razlog tome opet može biti veća razlika u broju djevojaka i mladića koji su sudjelovali u istraživanju, činjenica da djevojke i mladići u dječjim domovima odrastaju u sličnim uvjetima za razliku od mladih koji žive u vlastitim obiteljima. I djevojke i mladići su u ovom istraživanju izdvojeni iz svojih obitelji zbog određenih poteškoća koje je obitelj ima te to moglo imati posljedice na njihovu sliku o njima samima.

Ajduković i Sladović Franz (2003) su u svom istraživanju upozorile na jednu specifičnu skupinu djece koja odrastaju pod većim razvojnim rizicima, a to su djevojčice. Ženski spol je značajno povezan s većom razinom internaliziranih problema u ponašanju i osjećajima – s povlačenjem, anksioznosti, depresijom, somatskim problemima. Ti problemi u pravilu ostaju nezamjećeni, štoviše odgajatelji i udomitelji takvu djecu smatraju kao dobro prilagođenu jer im ne stvaraju poteškoće u svakodnevnom životu pa im stoga ni ne pružaju potrebnu podršku. Iz razloga što to ne iskazuju možda ni u ovom istraživanju ne postoje značajne razlike između muških i ženskih sudionika kad je u pitanju zadovoljstvo životom i samopoštovanje.

Kao što smo vidjeli iz rezultata, dio djece je smješten u domovima skoro cijeli svoj život te je i to moglo utjecati na dobru prilagodbu, razvoj određene privrženosti prema odgajateljima i bliskost s vršnjacima. Ovo istraživanje je pokazalo kako je minimalna dob izdvajanja djeteta iz obitelji bila godinu dana, a maksimalna 18 godina. Djeca koja su ranije izdvojena su se vjerojatno bolje prilagodila novonastaloj situaciji i samim time pokazuju više rezultate na skalama socijalnih strategija, samopoštovanja pa i zadovoljstva životom. Usporedbom djece koja su izdvojena do svoje šeste godine iz obitelji i djece koja su izdvojena od petnaeste godine, nadalje, pokazalo se kako postoji statistički značajna razlika u korištenju neadekvatnih socijalnih strategija. Odnosno, djeca koja su kasnije izdvojena češće koriste neadekvatne socijalne strategije od djece koja su izdvojena do svoje šeste godine. Isto tako, ranija istraživanja su pokazala da djeca koja se izdvajaju iz obitelji u kasnijoj životnoj dobi u pravilu već tada pokazuju niz poteškoća u psihosocijalnom razvoju kao rezultat izloženosti različitim stresnim i traumatskim okolnostima života u primarnoj obitelji (Wolkind i Rutter, 1973; prema Vorria i

sur., 1998). Na razvojne ishode, osim dobi izdvajanja iz obitelji, utječu i prethodna iskustva u obitelji, veličina institucije, duljina boravka u instituciji i njezina tretmanska orijentacija (Chakrabati i Hill, 2000; prema Sladović Franz, 2003). No, u nekim prethodnim istraživanjima nije utvrđeno da boravak u dječjem domu nužno ima negativan učinak na osjećaje i ponašanje djece, već da bi djeci posvećivanjem više pažnje, pružanjem podrške i razumijevanjem njihovih potreba njihov razvoj mogao usmjeriti u pozitivnom smjeru (Ajduković i Sladović Franz, 2003). No, također je utvrđeno da često mijenjanje smještaja nakon što su djeca izdvojena iz obitelji negativno utječe na razvoj djece. Autorice su dobivene rezultate objasnile teorijom privrženosti. Naime, da bi djeca razvila siguran model privrženosti s nekom važnom odraslom osobom bitno je da se ta osoba ne mijenja, da je dostupna djetetu i da je osjetljiva na djetetove potrebe. Ako je dijete, koje je već imalo loša iskustva u svojoj obitelji, često prisiljeno mijenjati važne odrasle osobe nije u stanju s njima uspostaviti kvalitetan odnos (Ajduković i Sladović Franz, 2003).

Jedan od nedostataka je da je broj djevojaka dvostruko veći što je moglo utjecati na dobivene rezultate na način da su djevojke u prosjeku postigle veće ukupne rezultate na korištenim upitnicima u odnosu na mladiće, nego što bi u slučaju da je broj djevojaka i mladića bio podjednak. U Republici Hrvatskoj ima 14 državnih domova socijalne skrbi i četiri doma kojima je osnivač vjerska zajednica ili udruga za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U njima je prema popisu iz 2001. godine bilo smješteno 213 djevojaka i 186 mladića, raspona godina od 14 do 21 (Ajduković i Sladović Franz, 2003). Prethodno navedeni nedostatak bi se možda mogao riješiti ako bi se ubuduće obuhvatio veći broj ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi pa bi se samim time osigurao i veći broj sudionika općenito, uz pretpostavku da je odnos djevojaka i mladića sličan onome popisu iz 2001. godine. Isto tako u ovom istraživanju neki adolescenti su odbili sudjelovati u istraživanju iz nekoliko razloga. Odgajatelji koji brinu o njima su izvjestili kako su već više puta sudjelovali u sličnim istraživanjima i očekivali su da će se nešto promijeniti u njihovim životima. Kao što se vidi po rezultatima neki adolescenti su skoro cijeli život smješteni u dječjim domovima. Možda su očekivali da će im se osigurati neki bolji smještaj u smislu da će imati vlastitu obitelj, da će se vratiti u svoju obitelj i sl. S obzirom da se ništa značajno ne mijenja, pomalo su razočarani. S druge strane, bilo bi dobro provesti kvalitativno istraživanje da se vidi čime su točno razočarani i kakva su njihova očekivanja i potrebe. Rezultati tih adolescenata bi možda utjecali na ukupne rezultate istraživanja jer oni možda imaju razvijenije neadaptivne socijalne strategije od onih koji su pristali sudjelovati. Odnosno, moguće je da su adolescenti koji su odbili sudjelovati u većoj

mjeri zaokupljeni mogućim neuspjehom, izbjegavanju socijalne situacije te su manje uključeni u odnose s drugima općenito.

Dio djece koja nisu sudjelovala u istraživanju su u to vrijeme bila u posjeti kod kuće. To su djeca koja vjerojatno imaju češće kontakte s roditeljima te bi njihovi rezultati možda povećali ukupan rezultat na varijabli čestina kontakta s roditeljima. Povećanjem tog rezultat bi se možda promijenili odnosi među ostalim varijablama koje su bile uključene u istraživanju. U ovom istraživanju je čestina kontakta mjerena tako da su sudionici morali zaokružiti jedan od tri ponuđena odgovora, odnosno 1) nikada; 2) povremeno; 3) često. Bilo bi bolje kada bi u sljedećim istraživanjima mogući odgovori bili preciznije definirani. S obzirom da se roditelji prema Obiteljskom zakonu moraju djeci javiti minimalno jednom u tri mjeseca, bilo bi dobro da ponuđenim odgovori budu u rasponu do tri mjeseca, npr. 1) nikada; 2) minimalno jednom u mjesec dana; 3) jednom u 2 mjeseca; 4) jednom u 3 mjeseca i sl. Osim te varijable čestina kontakta s roditeljima, trebalo bi uključiti i varijablu koja bi se odnosila na kvalitetu samih odnosa. Djeca se možda čuju ili vide s roditeljima, ali je upitna kvaliteta tog odnosa.

Rezultati ovog istraživanja otvaraju potrebu za daljnjim istraživanjima razvoja djece smještene u ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Potrebno bi bilo pratiti djecu od samog dolaska u određenu ustanovu kako bi se vidio napredak djeteta i kako bi se pratilo njegovo zadovoljstvo životom tijekom boravka u domu te kako bi se pratila čestina kontakta s roditeljima i kvaliteta tog kontakta.

Istraživanje je pokazalo kako su samopoštovanje, podrška bliskog prijatelja, čestina kontakta s roditeljima i adekvatne socijalne strategije pozitivno povezani sa životnim zadovoljstvom. S obzirom na to u daljnjem radu s djecom koja su izdvojena u ustanove za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi trebalo bi posvetiti više pažnje razvoju njihovi socijalnih vještina kako bi se što više uključivali u socijalne odnose, ostvarili uspješnu socijalnu interakciju te stekli prijatelje, te na taj način ostvarili potrebu za pripadnošću. Nadalje, treba što više poticati djecu i roditelje kako bi ostali u kontaktu jer vidimo po rezultatima istraživanja koliko je čestina kontakta bitna za životno zadovoljstvo mladih koji odrastaju u dječjim domovima.

ZAKLJUČAK

Istraživanjem je utvrđeno kako su čestina kontakta s roditeljima, podrška bliskog prijatelja i samopoštovanje statistički značajno pozitivno povezani sa zadovoljstvom životom.

Adolescenti smješteni u dječjem domu koriste više adaptivne socijalne strategije od neadaptivnih strategija. Čestina kontakta s roditeljima, podrška bliskog prijatelja, adekvatne socijalne strategije i samopoštovanje su statistički značajni prediktori zadovoljstva životom. Pokazalo se kako dob, spol, dužina boravka u trenutnoj ustanovi, podrška bliskog prijatelja, čestina kontakta s roditeljima, psihopatska obilježja ponašanja, adekvatne i neadekvatne socijalne strategije i samopoštovanje objašnjavaju ukupno oko 47% varijance zadovoljstva životom. Analizom podataka utvrđeno je kako postoji razlika u korištenju neadekvatnih socijalnih strategija s obzirom na dob izdvajanja iz obitelji. Odnosno, mladi koji su izdvojeni nakon svoje petnaeste godine statistički značajno češće koriste neadekvatne strategije u odnosu na mlade koji izdvojeni do svoje šeste godine života.

LITERATURA

- Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L., & Sladović Franz, B. (2008). Agresivno i prosocijalno ponašanje djece u dječjim domovima. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (2), 185-213.
- Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2003). *Samoprocjene ponašanja mladih u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
- Ajduković, M. (2003.): Nasilje u obitelji. U: Puljiz, V. i Bouillet, D. (ur.): *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 239-274.
- Argyle, M. (1999). Causes and correlates of happiness. U: D. Kahneman, E. Diener i N. Schwarz (ur.), *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation, 353-373.
- Brajša Žganec, A., Roboteg Šarić, Z. i Šakić, M. (2008). *Life satisfaction in adolescents: the effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationship*. Zagreb: Institute of Social Sciences Ivo Pilar.
- Brašnić, E., Ajduković, M., Ručević, S. (2009). Privrženost i razvojni rizici djece i mladih u dječjim domovima. *Dijete i društvo*. 11 (1/2), 157-181.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New York: Academic.
- Ćubela Adorić, V., Penezić, Z., Proroković, A. i Tucak Junaković, I. (2008). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Svezak 4. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Ćubela, V., Lacković-Grgin, K., Penezić, Z. i Proroković, A. (2002). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Svezak 1. Zadar: Sveučilište u Splitu.
- Diener, E., Diener, M. (1995). Cross-Cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-Esteem, *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653-663.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being, *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Dodig, D. i Ricijaš, N. (2011). *Kockanje zagrebačkih adolescenata-uloga psihopatskih osobina, rizičnog i delinkventnog ponašanja*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Gibbs, I., Sinclair, I. (1999). Treatment and treatment outcomes in children's homes, *Child and Family Social Work*, 4(1), 1-8.
- Huebner, E. S., Suldo, S.M., Smith, L. C., McKnight, C. G. (2004). Life satisfaction in children and youth: Empirical foundations and implications for school psychologists, *Psychology in the Schools*, 41(1), 81-93.
- Huebner, E. S. (1991). Correlates of life satisfaction in children, *School Psychology Quarterly*, 560 6(2), 103-111.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti: područja znanja o ljudskoj prirodi*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lebedina Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- London, T. P. (1997). The case against self-esteem. Alternative Philosophies toward Self that would Raise the Probability of Pleasurable and Productive Living. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behaviour Therapy*, 14, 1.
- Lucas, R. E., Diener, E., Suh, E. (1996). Discriminant Validity of Well-Being Measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 616-628.
- McCullough, G., Huebner, E. S., Laughlin, J. E. (2000). Life events, self-concept, and adolescents' positive subjective well-being. *Psychology in the Schools*, 37, 281-290.
- Mecca, A., Smelser, N.J. i Vasconcellos, J. (1989). *Social Importance of Self-Esteem*. University of California Press, Berkeley.
- Milašin, A., Vranić, T. i Buljubašić Kuzmanović, V. (2009). Ispitivanje učestalosti verbalne agresije kod djece i mladeži. *Život i škola*, 22, 116-141.
- Nekić, M. (2007). *Socijalne zalihe kao prediktori životnog zadovoljstva: Što nam najviše treba od drugih?* 15. Godišnja konferencija hrvatskih psihologa, Cavtat.
- Pavot, W. G., Diener, E., Colvin, C. R., & Sandvik, E. (1991). Further validation of the Satisfaction with Life Scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57, 149-161.
- Penezić, Z. (1999). *Zadovoljstvo životom: Relacije sa životnom dobi i nekim osobnim značajkama*, Magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Penezić, Z. (2006). *Zadovoljstvo životom u adolescentnoj dobi*. Sveučilište u Zadru, Zadar.
- Pervin, L. A., Cervone, D. i John, O. P. (2005). *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Petz, B. (ur.) (2005). *Psihologijski riječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K. & Vejmelka, L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu: kvalitativna analiza izjava mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(3), 553-579.
- Sladović Franz, B. (2003). *Psihosocijalni razvoj djece u dječjim domovima*, Pravni fakultet i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
- Shek, D. T. L. (2002). Family functioning and psychological well-being, school adjustment, and problem behavior in Chinese adolescents with and without economic disadvantage. *The Journal of Genetic Psychology*, 163(4), 497-502.

- Tabachnick, B. G. i Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics*, 5th ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Vorria, P., Wolkind, S., Rutter, M., Picles, A., Hobsbaum, A. (1998). A comparative study of Greek children in long-term residential group care and in two-parent families: Social, emotional and behavioural differences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(2), 225-236.
- Vulić-Prtorić, A. (2003). *Depresivnost u djece i adolescenata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.